

ЕКОНОМІЧНІ ПЕРЕДУМОВИ ПОЛІТИКИ СОЦІАЛЬНОГО РОЗВИТКУ ТЕРИТОРІАЛЬНИХ ГРОМАД ВІННИЦЬКОЇ ОБЛАСТІ

Метою написання статті є проведення аналізу економічного розвитку Вінницької області як головної передумови соціального розвитку територіальних громад даного регіону. Проведено економічний аналіз розвитку промисловості, комунального господарства на рівні області та базових рівнях. Проведено оцінку програмного забезпечення соціально-економічного розвитку регіону. Викладено пріоритетні підходи до формування політики соціального розвитку територіальних громад.

Ключові слова: територіальні громади, соціальна політика, соціальний розвиток, програмне забезпечення, комунальна власність, соціальні проблеми, соціальна сфера, економіка регіону, добробут населення, громадянське суспільство, соціальна стабільність.

V. S. FEDORYSHYN
Khmelnitsky national university

THE ECONOMIC GROUND FOR THE SOCIAL DEVELOPMENT POLICY OF TERRITORIAL COMMUNITY IN THE VINNYTSIA REGION

The paper outlines the economic development analysis of the Vinnytsia region as a major rationale for the social development of the territorial community. The economic analysis of development of the industry and municipal services at the level of area and basic levels is carried out. The programming support of the socioeconomic development of the region is estimated. The key priorities of the territorial community's social development policy construction are embodied.

Keywords: territorial community, social policy, social development, programming support, communal ownership, social issues, social sphere, regional economics, population welfare, civil society, social peace.

Вступ. Соціальний розвиток територіальних громад усіх рівнів має ґрунтуватися на основі законів економічного та суспільного розвитку, зокрема, соціальних та трудових відносин, має виявляти тенденції розвитку суспільного та економічного життя територіальної громади, який обумовлюється самореалізацією спільноти наявного соціального потенціалу. Така соціально спрямована політика на рівні державних інституцій та місцевого самоврядування має формувати економічну основу для розвитку та встановлення соціальної злагоди, стабільності та соціальної цінності, соціального прогресу.

Постановка проблеми. Формування та реалізація політики соціального розвитку територіальних громад містить об'єктивні та суб'єктивні фактори. До об'єктивних належать умови формування соціально спрямованої економіки, повноцінного інституту комунальної власності, політичної структурованості суспільства. До суб'єктивних слід віднести використання сучасних принципів цілеспрямованої управлінської та регулятивної діяльності, децентралізація соціальної політики, сприяння засобами регулятивної політики своєчасному вирішенню суперечностей у соціальній сфері, вирішення проблематики в аспекті реформування комунальної власності. Пріоритетність вирішення соціальних завдань впливає з об'єктивної необхідності створення умов для динамічного, збалансованого економічного та соціального розвитку територіальної громади.

Аналіз останніх досліджень. Питанням формування та ефективної реалізації політики соціального розвитку присвячені праці Колота А. М., Лібанової Е. М., Макарової О. В., Шевчука П. І., Мазура А. Г., Белопольського М. Г. та інших науковців, які досліджували цю проблематику на регіональному рівні. Аналіз наукових праць, присвячених проблематиці соціально-економічного розвитку, свідчить про потребу подальших досліджень та пошуку ефективних сучасних підходів щодо формування політики розвитку цієї багатоаспектної проблематики, розробки перспективних програм соціального розвитку територіальних громад, реформування та доповнення діючих соціальних регіональних програм, результативність та ефективність яких виявлялась у підвищенні рівня життя населення та соціальній стабільності.

Постановка завдання: провести аналіз економічного розвитку Вінницької області як головної передумови формування політики соціального розвитку територіальних громад даного регіону.

Виклад основного матеріалу. Особливістю соціальної політики є необхідність доведення її кінцевих результатів до кожного громадянина. У зв'язку з цим місцевий рівень виявляється основною ланкою здійснення заходів соціальної політики. В соціальній державі безпосереднім суб'єктом вирішення вказаних завдань є місцеве самоврядування [1, с. 8].

Згідно світового досвіду, найефективнішою економічною моделлю, що дозволяє найбільш повно реалізувати принципи соціальної держави, є соціально орієнтована ринкова економіка. При цьому ринкові механізми забезпечують економічну ефективність, а державна участь - соціальне спрямування за допомогою податково-фіскальних механізмів, заходів грошово-кредитної та бюджетної політики

Сучасна економічна політика держави передбачає: поглиблення ринкової трансформації економіки; створення необхідних для цього нормативно-законодавчої бази та інфраструктури; сприяння розвитку та співіснуванню державного та приватного секторів економіки, які мають рівні права без особливих пільг та привілеїв; стимулювання економічного та соціального розвитку територіальних громад [2, с. 41].

Динамічний розвиток країни та її регіонів повинен орієнтуватися на соціалізацію економічної системи з найповнішим урахуванням потреб, інтересів населення територіальних громад, його стимулів до продуктивної трудової діяльності з метою реалізації власного професійно-кваліфікаційного потенціалу, перспективного розвитку, одержання гідної винагороди за результати праці [3, с.112]. Регіональні потреби та основи розвитку територіальних громад відображаються в програмах соціального і економічного розвитку, які розробляються з метою аналізу соціально-економічної ситуації, визначення внутрішніх та зовнішніх чинників, які стримують регіональний розвиток. Такі програми передбачають забезпечення узгоджених дій місцевих органів влади та органів місцевого самоврядування задля втілення єдиної соціально-економічної політики розвитку територіальних громад.

Програмне забезпечення розвитку Вінницької області розроблене та узгоджене в розрізі Державної стратегії регіонального розвитку на період до 2015 року, Стратегією збалансованого регіонального розвитку Вінницької області на період до 2020 року, Угодою щодо регіонального розвитку Вінницької області між Кабінетом Міністрів та Вінницької обласною радою, іншими цільовими програмами розвитку відповідних сфер діяльності. У програмі передбачений комплекс завдань та заходів, спрямованих на стабілізацію роботи і розвиток галузей виробничої та соціальної сфери області. Ці заходи спрямовані на реалізацію єдиної політики розвитку області відповідно до стратегічних пріоритетів економічного і соціального розвитку. До таких стимулюючих заходів слід віднести наступні:

- відновлення основних засобів виробництва;
- зменшення технічної та моральної зношеності об'єктів соціальної інфраструктури;
- забезпечення належного рівня розвитку інфраструктури бізнесу;
- збільшення рівня використання альтернативних та відновлювальних джерел енергії;
- розвиток культури;
- розвиток туристично-рекреаційної сфери;
- підвищення якості освіти;
- збереження трудових ресурсів області;
- виробництво екологічно чистих продуктів харчування;
- підтримка малого та середнього бізнесу.

Показники соціально-економічного розвитку розроблені на підставі статистичних даних Державної служби статистики України та Головного управління статистики у Вінницькій області відображають наміри територіальних підрозділів центральних органів виконавчої влади та реалістичний підхід до стану речей в економіці та соціальній сфері області.

На протязі тривалого періоду в області проводилася цілеспрямована робота для забезпечення зростання економіки Вінниччини та вирішення гострих питань в усіх галузях господарського комплексу. Період 2013 року проти відповідного 2012 року характеризується наступним:

- зростанням надходжень до Зведеного бюджету на 1,55%;
- збільшенням обсягів промислового виробництва на 13,1%;
- зростанням товарообороту у порівняних цінах на 9,7%;
- зростанням номінальної середньомісячної заробітної плати на 4,7%.

Надходження до Зведеного бюджету області, з врахуванням платежів, які адмініструє державна податкова служба, митних платежів та надходжень міністерств та відомств, зросли протягом січня-вересня 2013 року на 67,6 млн грн і становлять 4418,7 млн грн. Надходження до державного бюджету скоротилися на 3,6% або на 90,3 млн грн і становлять 2443,1 млн грн.

Протягом 2013 року до бюджетів всіх рівнів надійшло 3209,4 млн грн податкових платежів, які адмініструє державна податкова служба, що на 24,6 млн грн більше минулого звітного періоду.

Протягом січня-вересня 2013 року забезпечено приріст надходжень за такими статтями:

- екологічний податок – на 58,2% (+22,8 млн грн);
- єдиний податок для суб'єктів малого підприємництва – на 43,6% (+43,7 млн грн);
- збір на спеціальне використання водних ресурсів – на 18,9% (+3 млн грн);
- плата за землю – на 11,1% (+24,2 млн грн);
- збір за спеціальне використання лісових ресурсів – на 12% (+1 млн грн);
- податок на прибуток – на 13,9% (+42,9 млн грн);
- податок з доходів фізичних осіб – на 7,5% (+86,2 млн грн).

Найбільші суми надходжень забезпечують підприємства промисловості, зокрема за 9 місяців 2013 року ними сплачено 1350 млн грн, або 42,1 від загального збору платежів по області. До державного бюджету промисловим комплексом Вінницької області внесено 1004,6 млн грн, що складає 69,1% від загального збору податків.

Серед підприємств промисловості домінуюче положення належить харчовій галузі, доля якої в

податкових надходженнях складає 57,4% (сплачено 775 млн грн), зокрема до державного – 82,3% (сплачено 655,8 млн грн). Питома вага надходжень від підприємств, що займаються сільським господарством становить 9% (289,4 млн грн), торгівлею – 6,7% (213,5 млн грн), транспортом та зв'язком – 5,4% (172,6 млн грн), будівництвом – 3,4% (109,2 млн грн), операціями з нерухомим майном, орендою, інжинірингом та наданням послуг підприємцям – 1,9%, що становить 54,4 млн грн.

Підприємствами, що займаються виробництвом та розподіленням електроенергії, газу та води внесено до бюджетів усіх рівнів за січень-вересень 2013 року 325,4 млн грн, що складає 24,1% від суми податків сплачених підприємствами промисловості. Найбільшу питому вагу в надходженнях харчової галузі займає лікєро-горілчана промисловість – 65,8%.

За підсумками 2013 року рівень виробництва промислового сектору Вінницької області перевищив минулорічний показник на 13,1%. Порівняно з січнем-вереснем 2012 року промислової продукції вироблено більше на 5,9%. По Україні індекс за звітний період зменшився по відношенню до січня-вересня 2013 року на 5,2% і становить 94,8%. За індексом промислової продукції серед областей України Вінницька область посідає III місце.

За останні роки відбувається збільшення обсягів промислового виробництва на 10,4% у добувній промисловості і розроблені кар'єрів. Приріст у переробній промисловості становив 12,6%, зокрема така тенденція спричинена наступним:

- збільшення обсягів на 16,5% у виробництві харчових продуктів та напоїв;
- збільшення на 28,6% у виробництві хімічних речовин і хімічної продукції;
- збільшення на 92,6% у виробництві основних фармацевтичних продуктів і фармацевтичних препаратів;
- збільшення на 3,7% у металообробці.

Серед іншого слід відмітити і певні недоліки розвитку промисловості Вінницької області. Так, не вийшли на рівень обсягу виробництва промислової продукції підприємства легкої (96,7%), з виготовлення виробів з деревини та видавничої діяльності (98,3%), з виробництва будівельної продукції та гумових і пластмасових виробів (91,9%), машинобудування (94,2%).

У добувній промисловості обсяги виробництва перевищили рівень минулого року на 10,4%. У січні-вересні 2013 року видобуток каоліну і глин каолінових зріс в 1,3 разу. Галузь працює стабільно, проти вересня поточного року приріст становить 2,7%, а проти жовтня минулого року – 9,4%.

У січні-вересні 2013 року в порівнянні з відповідним періодом 2012 року в 1,5 разу збільшився випуск шоколаду та готових харчових продуктів. На підприємствах текстильного виробництва, зокрема одягу, виробів зі шкіри та інших матеріалів обсяги виробництва продукції не досягли рівня січня-вересня 2012 року на 3,3%.

Підприємствам легкої промисловості, які переважно працюють з іноземними партнерами на умовах давальницької сировини (ПАТ «Володарка», ПАТ «Поділля», фабрика «Динамо» та інші виробники) через відсутність достатньої кількості замовлень, обмеженість ринків збуту а також жорстку конкуренцію з продукцією «Second hand» в порівнянні з відповідним періодом минулого року довелось констатувати спад обсягу виробництва продукції з початку року на 3,2%. Разом з тим, зростання у поточному році на 15,3% вартості енергоносіїв значно ускладнило ефективну економічну діяльність підприємств. Крім того, питома вага продукції даної галузі легкої промисловості у загальному обсязі продукції, що реалізується в області, складає 0,7% і на загальний індекс виробництва майже не впливає.

Серед найбільших машинобудівних підприємств області прикладом стабільності та прогресивної роботи є ВАТ «Барський машинобудівний завод», ПАТ «Могилів-Подільський машинобудівний завод», ВАТ «Брацлав», ВАТ «Хмільниксільмаш», Казенне підприємство науково-виробниче об'єднання «Форт», ВАТ «Маяк», ПрАТ «ПлазмаТек», ПрАТ «Калинівський машинобудівний завод».

В економіку області за останні роки іноземними інвесторами вкладено 22,2 млн дол. США прямих інвестицій (акціонерного капіталу). Обсяг внесених з почату інвестування в економіку області збільшився на 8,7% та в розрахунку на одну особу населення склав 166,3 дол. Переважна більшість інвестицій надійшла з країн ЄС – 218,3 млн дол., з країн СНД надійшло 12,3 млн дол., з інших країн світу – 39,3 млн дол.

Інвестиції надійшли з 50 країн світу. Найбільш вагомі інвестиційні вкладення здійсненні партнерами з Австрії – 63,8 млн дол., США, Кіпру – 60,3 млн дол., Франції – 34,0 млн дол., Німеччини – 32,5 млн дол., Польщі – 15,7 млн дол. На ці країни припадає 73,1% загального обсягу прямих інвестицій.

Товарообіг області за січень-вересень 2013 року становив 18,3 млрд. грн і зріс у порівнянних цінах на 9,7%, а в діючих цінах збільшився на 10,2%. За темпами зростання обороту роздрібною торгівлею область посідає 15 місце в рейтингу, а за абсолютним приростом на одну особу – 18 місце серед регіонів України. Індекс споживчих цін на споживчому ринку третій рік поспіль один з найнижчих в Україні.

Частка товарів вітчизняного виробництва в товарообороті продовольчих товарів області становить 92,5%. Цей показник є одним з найвищих в Україні. Обсяг реалізованих послуг за січень-вересень 2013 року становить 3,1 млрд. грн. Населенню реалізовано послуг на суму 703 млн грн, що становить 22,6% від загальних обсягів.

Обсяг наданих туристичних послуг за 9 місяців 2013 року становить 15,1 млн грн. Держбюджет

отримав від туристичних підприємств Вінниччини 2,2 млн грн. За останні роки, завдяки активній роботі туристичної галузі, область цікавою туристам та інвесторам. Загальна кількість туристів, що відвідали цей регіон впродовж літнього туристичного сезону 50 тис. осіб. Найбільше серед туристів відвідувачів із Польщі, Німеччини, Болгарії, США. В області продовжується реалізація цілеспрямованої політики щодо створення нових маршрутів, зокрема екстремального, культурно-пізнавального, релігійного та спортивно-оздоровчого спрямувань. Актуальними є питання розвитку сільського зеленого туризму, який сприятиме залученню незайнятого населення та зменшенню безробіття у сільській місцевості. Такі послуги активно надаються близько 30 сільськими садибами, що пропонують комфортне проживання, сімейний відпочинок, народну традиційну кухню, екологічно чисту продукцію, цікаве дозвілля. З них 2 садиби мають (найвищу) категорію системи категоризації сільської нічліжної бази «Українська гостина садиба» та 7 садиб мають базову категорію. Водночас слід відмітити тенденцію до підвищення якості послуг, що надаються.

Продовжуючи розпочаті реформи соціально-економічна політика області має реалізовуватись таким чином, щоб забезпечити необхідні умови для підвищення самодостатності економічного і соціального розвитку регіону, кожного населеного пункту, кожної територіальної громади.

Становлення України як держави з розвинутою ринковою системою та входження її до світової економічної спільноти потребує докорінних змін у проведенні соціальної політики на всіх рівнях розвитку, в тому числі і на рівні територіальних громад регіонів та їх базових рівнях [4, с. 134].

Формування соціальної політики на рівні регіону в принципі для України є новим явищем, оскільки до початку соціально-ринкової трансформації регіон не був самостійним носієм соціально-економічних відносин [5, с. 9].

Проведений аналіз економічного розвитку територіальних громад Вінницької області свідчить про те, що ефективність реалізації соціальної політики багато в чому залежить від економічної бази, бюджетного забезпечення та фінансових ресурсів регіону. Без достатніх фінансових ресурсів складно вести про адекватний розвиток соціальної сфери, забезпечення продуктивної зайнятості і, взагалі, про механізми життєзабезпечення громадян. І в цій площині в останні роки інтенсивно проходить обговорення проблеми, але вся їх квінтесенція концентрується навколо поточних бюджетних питань і обмежується необхідністю нарощування витрат.

Висновки. З огляду на проведений аналітичний огляд економічного розвитку Вінницької області, в контексті забезпечення структурних зрушень в економіці та підвищення її конкурентоспроможності, слід окреслити наступні завдання середньострокової перспективи як основи збалансованого зростання, розв'язання соціальних проблем та підвищення добробуту населення регіону. Серед інших пріоритетними є:

- прискорення процесів реформування комунальної власності територіальних громад;
- створення умов для зростання обсягів іноземних інвестицій в комунальну власність;
- запровадження нових технологій з поліпшеними техніко-економічними показниками;
- впровадження енергозберігаючих технологій на комунальних підприємствах області;
- розвиток міжнародного співробітництва;
- максимальне сприяння реалізації комплексних інвестиційних проектів.

Досягнення вище означеного має здійснюватись у тісному інтегрованому взаємозв'язку через реалізацію пріоритетів у сфері комунального господарства, соціально-гуманітарній та економічній сферах на засадах розвитку громадянського суспільства.

Література

1. Белопольський М. Г. Перспективи розвитку міського і житлово-комунального господарства / М. Г. Белопольський // Економіка та держава. – 2008. – № 12. – С. 8–9.
2. Юрчишин І. Дослідження регіональних аспектів соціально-економічного розвитку України / І. Юрчишин // Україна: аспекти праці. – 2009. – № 5. – С. 39–44.
3. Мазур А. Г. Регіональна економіка: проблеми відтворення і управління : [монографія] / А. Г. Мазур / Рада по вивченню продукт. сил України. – Вінниця, 2000. – 263 с.
4. Білоконь І. В. Теоретичні проблеми регіональної соціально-економічної політики / І. В. Білоконь, О. Д. Краєвий., М. І. Фащевський // Україна в ХХІ столітті: концепції та моделі економічного розвитку. – Львів, 2000. – Ч. II. – С. 132–135.
5. Колот А. М. Формування національної моделі соціально-трудоових відносин як складова розбудови соціальної держави / А. М. Колот // Зайнятість та ринок праці : міжвід. наук. збірник НАНУ і Мінпраці та соціальної політики України. – К. : РВПС України НАН України, 2002. – № 16. – С. 3–10.

References

1. Belopolsky M. G. (2008). Prospects for the development of the municipal services and communal ownership. Economics and state, 12, pp. 8–9.
2. Yurchyshyn I. (2009). Research of regional aspects of the social and economic development of Ukraine. Ukraine: aspects of labour, 5, pp. 39–44.

3. Mazur A. G. (2000). Regional economics: problems and playback controls. Council for Ukraine's productive forces studies (263 pp.). Vinnytsia.
4. Bilokon I. V. (2000). Theoretical problems of the regional socioeconomic policy. In: I. V. Bilokon, O. D. Kraevy & M. I. Fashevsky. Ukraine of the XXI century: economic development concepts and models, II, (pp. 132-135). Lviv.
5. Kolot A. M. (2002). Formation of national model of the social and labour relations as constituent part of development of the social state. Employment and labour market, NAS & MLSP interdepartmental scientific collection, 16, (pp. 3–10), K.: CUPFS Ukraine NAS Ukraine.

Надійшла 21.11.2014; рецензент: д. е. н. Нижник В. М.